

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра Фінансового менеджменту та фондового ринку
(найменування кафедри)

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

_____ (підпис)
“ ” _____ 2018 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності «072 Фінанси, банківська справа та страхування»
(шифр та найменування спеціальності)
за магістерською програмою професійного спрямування
«Фінансовий та страховий менеджмент»
(назва магістерської програми)

на тему: **«Фінансова діяльність благодійних фондів»**
(назва теми)

Виконавець:

студентка фінансово-економічного
факультету

Кузнецова Ілона Володимирівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент

(науковий ступінь, вчене звання)

Лапіна Ірина Сергіївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

ОДЕСА – 2018

АНОТАЦІЯ

Кузнецова І.В. «Фінансова діяльність благодійних фондів»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності «072 Фінанси, банківська справа та страхування» за магістерською програмою професійного за спрямування «Фінансовий та страховий менеджмент». – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2018.

У роботі розглядаються теоретичні та практичні питання управління фінансовими результатами діяльності благодійних фондів. Розглянуто механізм управління фінансовими результатами благодійного фонду.

Проаналізовано динаміку фінансових результатів МБФ «Реформація».

Запропоновано нові напрямки розвитку благодійного фонду. Розглянуто шляхи вдосконалення фінансової діяльності для МБФ «Реформація».

Ключові слова: благодійні фонди, неприбуткові організації, показники фінансової діяльності, динаміка фінансових ресурсів, фандрайзинг.

ANNOTATION

Kuznetsova I. "FINANCIAL ACTIVITIES OF CHARITABLE FUNDS"

Qualifying work on obtaining a master's degree in the specialty «072 Finance, banking and insurance» under the master's program «Finance and insurance management». – Odessa National Economics University. – Odessa, 2018 .

The work deals with the theoretical aspects practical issues of financial results management of charitable funds. The mechanism of financial results management of the charity fund was considered.

The dynamics of financial results of the ICF "Reformation" was analyzed.

New directions of development of the charitable foundation were offered. The ways of improvement of financial activity for ICF "Reformation" were considered.

Keywords: charitable foundations, non-profit organizations, indicators of financial activity, dynamics of financial resources, fundraising.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БЛАГОДІЙНИХ ФОНДІВ	6
1.1. Сутність та форми благодійних організацій (неприбуткових організацій)	6
1.2. Основні напрямки фінансової діяльності	18
1.3. Законодавчі основи фінансової діяльності благодійних фондів	27
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ БЛАГОДІЙНИХ ФОНДІВ (НА ПРИКЛАДІ МІЖНАРОДНОГО БЛАГОДІЙНОГО ФОНДУ «РЕФОРМАЦІЯ»)	32
2.1. Оцінка використання фандрайзингу в іноземних благодійних фондах	32
2.2. Аналіз формування та виконання фінансових ресурсів благодійного фонду	45
2.3. Особливості фінансування благодійного фонду	60
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БЛАГОДІЙНОГО ФОНДУ	66
3.1. Недоліки та перспективи розвитку благодійного фонду	66
3.2. Регресійна модель фінансування діяльності благодійного фонду	72
3.3. Шляхи вдосконалення фінансової діяльності для МБФ «Реформація»	78
ВИСНОВКИ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	85
ДОДАТКИ	92

СПИСОК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

БФ – благодійний фонд

МБФ – Міжнародний благодійний фонд

НКО – некомерційна організація

НПО – неправительська (громадська) організація

ВСТУП

Актуальність теми. Надання благодійної допомоги в Україні має давні традиції. Історики знаходять коріння жалісливого ставлення до ближнього ще в звичаях давніх слов'ян. Благодійність, що розуміється древніми слов'янами, як безоплатна допомога, становила важливу частину їхнього життя. Поворотним пунктом у розвитку благодійності, на думку багатьох істориків, стало прийняття християнства, яке закликала до любові й милосердя.

Благодійність пройшла довгий шлях свого становлення і розвитку. Вивчення основ благодійності в даний час грає важливу роль, тому що сьогодні відбувається відродження не тільки державної благодійної допомоги, а й приватних організацій, а також благодійності окремих юридичних осіб. Все це сприяє наданню більш ефективної допомоги нужденним людям.

Тема благодійності, що піднімається з глибини століть і сприймається як прагнення допомогти нужденним, як цілеспрямоване вираження людинолюбства, неоднозначно тлумачиться в різних філософських традиціях, які піддавалися історичній та культурній еволюції. Феномен благодійності привертає увагу істориків, соціологів, психологів, філософів, культурологів, економістів, юристів та інших фахівців. Більшість дослідників благодійність розглядають як невід'ємну частину суспільства. Науковий інтерес до цієї теми постійно зростає, виникає потреба в науковому описі і осмисленні цього складного явища – його історичних коренів, сучасних форм, перспектив розвитку, так як благодійність зачіпає глибинні основи існування людських спільнот.

Питання діяльності різних видів некомерційних організацій висвітлювались у працях таких учених, як С. Л. Лондар, С. О. Левицька, Я. В. Олійник, О. І. Іваненко, В. П. Хомутенко та ін., але комплексне дослідження особливостей діяльності некомерційних організацій не здійснювалися.

Дослідження теоретичних основ і практичних аспектів аналізу застосування економічних ресурсів некомерційних підприємств, які функціонують в умовах ринку, виявлення проблемних моментів і шляхи їх вдосконалення – все це вважається підкреслює актуальність вибраної теми дослідження.

Метою дослідження є виявлення особливостей, недоліків та перспектив розвитку фінансової діяльності МБФ.

Завдання дослідження:

- дослідити сутність та форми благодійних організацій (неприбуткових організацій);
- виявити основні напрямки їх фінансової діяльності;
- розглянути законодавчі основи фінансової діяльності благодійних фондів;
- проаналізувати діяльність БФ (на прикладі МБФ «Реформація»);
- визначити недоліки та перспективи розвитку БФ;
- обґрунтувати шляхи вдосконалення фінансової діяльності для МБФ «Реформація».

Об'єктом дослідження виступають благодійні організації та їх результати фінансово-господарської діяльності.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні засади формування фінансової діяльності МБФ.

При дослідженні фінансової діяльності МБФ застосовувалися наступні *методи дослідження*: методи порівняння, аналізу і синтезу; індукція, дедукція та узагальнення.

Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі та нормативні акти, що діють в Україні та інших країнах, наукові публікації та монографічні видання українських і зарубіжних учених, матеріали наукових конференцій і досліджень з досліджуваної теми, фінансові дані досліджуваного МБФ.

Публікації та апробація результатів дослідження. Результати дослідження представлені у статті: Кузнецова І.В. «Розвиток фінансового

сектору задля забезпечення стабільності економіки України» // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. – 2018. –

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки.

Феномен благодійності по-різному намагаються осмислити, наповнити змістом представники різних наук (педагогіки, психології, соціології, філософії та ін.) і окремі дослідники. Одні науковці підкреслюють, що благодійність – надання матеріальної допомоги нужденним як окремими особами, так і організаціями. Інші пишуть, що благодійність – це дії і вчинки безоплатного характеру, спрямовані на суспільну користь або на надання матеріальної допомоги незаможним. Крім цього, благодійністю є добровільна діяльність громадян і юридичних осіб за безкорисливої (безоплатної або на пільгових умовах) передачі громадянам або юридичним особам майна, у тому числі грошових коштів, безкорисливого виконання робіт, надання послуг, надання іншої допомоги.

Проаналізувавши науково-методичну літературу, ми вважаємо, що благодійність – це безоплатна діяльність товариства, спрямована на захист того чи іншого кола об'єктів або тих чи інших сфер буття людини, здійснювана їм в ім'я підтримки своєї рівноваги і вдосконалення, суб'єктивно вмотивоване почуттями страху смерті, милосердя, справедливості, соціальної відповідальності та бажаннями «прощення гріхів», гармонії, соціальної стабільності, особистої значущості, популярності.

Організаційно-правові форми некомерційних організацій різноманітні, і включають громадські та релігійні установи, фонди, державні корпорації, некомерційні партнерства, автономні некомерційні організації, об'єднання юридичних осіб (асоціації та спілки) тощо.

Фінанси некомерційних організацій будуються на таких принципах, як: зовнішнє фінансування, цільовий характер витрачання грошових фондів на основі затвердженого кошторису, витратність, відкритість фінансів, громадський контроль, відсутність комерційної таємниці в діяльності

некомерційних організацій, підзвітність джерела фінансування і т.п.

Вперше передбачив можливість створення організацій, діяльність яких спрямована на задоволення та захист законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших загальних інтересів громадян закон України «Про об'єднання громадян». Також було прийнято велику кількість законодавчих актів, які стимулюють благодійну діяльність в Україні: Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств», Указ Президента «Про справляння податку на добавлену вартість з імпортованих товарів», Постанова Кабінету Міністрів України «Про впорядкування, приймання та розподіл гуманітарної допомоги», Розпорядження Кабінету Міністрів, що передбачає звільнення від ввізного мита. Крім цього, чинне законодавство про благодійництво та благодійні організації складається з Конституції України та Закону України «Про благодійництво та благодійні організації». Крім спеціального законодавства на території нашої держави діють й інші закони, що регулюють здійснення благодійної діяльності.

Фінансова стійкість – ключовий елемент ефективної діяльності некомерційних організацій. Шлях до фінансової стійкості лежить через трудомісткий і складний процес збору коштів – фандрайзинг. Термін «фандрайзинг» походить від англійського «fundraising» – процес залучення грошових коштів та інших ресурсів (людських, матеріальних, інформаційних і т. д.), які організація не може забезпечити самостійно і які є необхідними для реалізації певного проекту або своєї діяльності в цілому. Розвиток фандрайзингу в Україні нерозривно пов'язаний з розвитком благодійної діяльності, зростає обсяг фінансових ресурсів, що витрачаються на підтримку некомерційних проектів з боку зарубіжних і вітчизняних донорів.

У роботі був досліджений МБФ «Реформація». Фондом проводиться робота з різними верствами суспільства: залишеними дітьми (немовлятами); дітьми з неблагополучних сімей, підлітками; алко-, наркозалежними людьми та їхніми родичами; людьми похилого віку; бездомними; людьми, які

знаходяться в місцях позбавлення волі; ВІЛ-інфікованими, СНІД хворими тощо.

Надходження фонду збільшувалися до 2015 року, потім було різке зниження кількості надходжень. У 2017 році надходження ще зменшилися, хоча сума надходжень все одно була більше, ніж у 2014 році. Щодо видатків фонду, то вони також мали позитивну динаміку до 2015 року, а у 2016 – 2017 роках було поступове зниження видатків фонду. У 2017 році найбільше фінансування фонду було направлено на благодійні заходи у галузі центру реабілітації «Відновлення» та благодійні заходи в галузі капеланського і волонтерського руху в зоні АТО.

БФ і громадські організації відчують труднощі з фінансуванням, якого не вистачає ні для розвитку, ні для нормального існування. При такому фінансуванні фонди продовжують існувати і успішно виконувати свої основні завдання, покриваючи брак бюджетних коштів за рахунок додаткових джерел фінансування. До таких джерел фінансування відносяться: надання платних послуг у сфері освіти; госпдоговірні, наукові та дослідні, проектні та конструкторські роботи; комерційна діяльність; спонсорська та благодійна допомога сторонніх організацій. Більше третини активних, діяльних БФ в Україні ще сильно залежать від міжнародних донорських програм, і це робить їхню діяльність вразливою та нестійкою. Незважаючи на вагомий внесок цих фондів у розробку та впровадження різноманітних соціально значущих ініціатив, держава не готова фінансово підтримати їхню діяльність, а існуюче законодавство не дозволяє цим установам розвинути власну комерційну діяльність для залучення необхідних ресурсів.

Наведені у роботі перспективи розвитку БФ дозволять концептуалізувати добродійність не тільки з позиції раціональних принципів управління (які представлені у таких вимогах до благодійності, як адресність допомоги, прозорість фінансування, програмно-цільовий підхід тощо), але і з позиції її соціальної ефективності – сумісності даних принципів та історичної

традиції соціального розвитку українського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемьева Т. В., Тульчинский Г. Л. Фандрейзинг: привлечение средств на проекты и программы в сфере культуры и образования. – СПб. : Лань; ПЛАНЕТА МУЗЫКИ, 2016.
2. Ахмутханова З.А. Проблемы благотворительности и спонсорства // Новое слово в науке: перспективы развития : материалы X Междунар. науч.–практ. конф. (Чебоксары, 31 дек. 2016 г.). В 2 т. Т. 2 / редкол.: О.Н. Широков [и др.] – Чебоксары: ЦНС «Интерактив плюс», 2016. – С. 45-48.
3. Благодійництво і благодійна діяльність у суспільстві / За ред. О. Н. Струщенко. – К.: Зміна, 2015. – 168 с.
4. Благодійні інституції України: сучасний стан та перспективи розвитку (за результатами соціологічного дослідження) / [О. В. Безпалько, Ю. М. Галустян, А. В. Гулевська-Черниш та ін.]. – К. : Книга плюс, 2018. – 120 с.
5. Благодійність бізнесу: корисно для себе, ефективно для інших. Інформаційно-методичний посібник / [А. ГулевськаЧерниш, О. Мацібох, Д. Мурашко та ін.]. – К. : Книга плюс, 2015. – 152 с.
6. Благотворительность в зеркале общественного мнения. Обзор исследований / [обзор сост. Н. Шувалова]. – М. : Форум Доноров, 2014. – 54 с.
7. Богатова Е. Р. Фандрайзинг и краудфандинг // В курсе правового дела. – № 2. – 2011.
8. Божкова В. В. Соціально-відповідальний бізнес як один із напрямків поліпшення іміджу вітчизняних суб'єктів господарювання / В. В. Божкова, Л. Ю. Сагер // Механізм регулювання економіки. – 2016. – № 1. – С. 145–153.
9. Бутинець М. В. Залучення бізнес-структур до надання соціальних послуг / Марія Василівна Бутинець. – К., 2015. – 94 с.

10. Васильева Е. Г. Феномен благотворительности в провинциальном социуме на рубеже XIX– XX и XX–XXI столетий : монография / Е. Г. Васильева, И. Н. Литвинова, О. А. Карагодина. – Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2017. – 307 с.
11. Ващенко М. О. Благодійність: форми і методи реалізації. — Х.: Струм, 2014. — 184 с.
12. Вінніков О. Ю. Реформа оподаткування благодійної діяльності в Україні / О. Вінніков, М. Лациба. – К. : [Агентство «Україна»], 2015. – 112 с.
13. Волонтерський рух в Україні [Електронний ресурс]. – К.: GfK, 2014. – 29 с. – Режим доступу: http://www.gfk.com/ua/Documents/Presentations/report_vyshlisky.pdf
14. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики: аналіт. доп. – К.: НІСД, 2015. – 36 с.
15. Гаєва Н. П. Проблеми правового забезпечення діяльності громадських організацій// Правова держава: Щорічник наукових праць Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Вип. 11. – К., 2017. – С. 146-154.
16. Горєлов Д.М. Розвиток благодійництва в сучасній Україні. Аналітична записка [Електронний ресурс] / Д.М. Горєлов. – К.: Національний інститут стратегічних досліджень, 2013. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1367/>
17. Грищук О. П. Світовий досвід благодійництва. – Х.: Укр. часопис. – 1999. – 112 с.
18. Гулевська-Черниш А. В. Організована філантропія: український вимір / А. В. Гулевська-Черниш // Розвиток громадянського суспільства України в 2008 р. – К. : [Агентство «Україна»], 2018. – 84 с.
19. Довідник донорських організацій та благодійних програм, що підтримують діяльність НУО в Україні. – К. : Творчий центр Каунтерпарт, 2016. – 128 с.
20. Дорошенко А. М. Благодійництво у суспільстві. – К.: Вітас, 2001.

– 152 с.

21. Ефективність використання некомерційного маркетингу громадськими організаціями України [Текст]: результати опитування, проведеного у 2017 році. / Упоряд. Х. Павлик, Н. Бордун. – Львів: Сполом, 2017. – 48 с.

22. Закон України «Про благодійництво та благодійні організації» від 7 березня 2002 року № 91-III. – К., 2002.

23. Закон України «Про об'єднання громадян» від 16 червня 1992 року № 60-XII. – К., 1992.

24. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 28.12.94 № 334/94-ВР в ред. Закону від 22.05.97 № 283/97-ВР із змінами та допов.

25. Зишман А. Л. Основні напрями благодійної діяльності. – Одеса: Вид-во ОДУ, 2017. – 184 с.

26. Зінченко А. Г. Соціальна відповідальність в Україні: погляди різних стейкхолдерів. Регіональний аспект / А. Г. Зінченко, М. А. Саприкіна. – К., 2018. – 60 с.

27. Історія, теорія та практика волонтерського руху в Україні: наук.-навч.-метод. посіб. [Текст] / Харченко С.Я., Песоцька О.П., Кратінова В.О. та ін. – Луганськ: ДЗ «Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка», Н.-д. центр пробл. соц. педагогіки та соц. роботи АПН України і Луган. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка, 2018. – 319 с.

28. Карагодина О. А. Интернет-благотворительность как социальный феномен современного общества / О. А. Карагодина // Новый университет. Серия «Актуальные проблемы гуманитарных и общественных наук». – 2014. – № 9 (18). – С. 26–29.

29. Комаровський О. В. Фандрейзинг у питаннях, відповідях та цитатах : [навч. посіб.] / О. В. Комаровський. – Луганськ, 2017. – 54 с.

30. Кормич Л. І., Шелест Д. С. Громадські об'єднання та політичні партії сучасної України: Навчальний посібник. - Одеса: Юридична

література, 2015. – 200с.

31. Котлер Ф., Андреасен А. Стратегический маркетинг некоммерческих организации : изд. 6-е. – Ростов н/Д : Феникс, 2017.
32. Лавлок К. Маркетинг услуг: персонал, технология, стратегия / К. Лавлок ; пер. с англ. – М. : Вильямс, 2015.
33. Лазаренко Л. В. Корпоративна соціальна відповідальність як інноваційна стратегія бізнесу / Л. В. Лазаренко. – К., 2017. – 4 с.
34. Малачівська М. Волонтерство в Україні та закордоном: особливості та можливості [Електронний ресурс] / Малачівська М., Козлова І. – 2012. – Режим доступу: http://www.city-institute.org/index.php?option=com_content&view=article&id=256&Itemid=222
35. Малик И. П. Развитие социальной ответственности бизнеса в Украине / И. П. Малик // Економічний простір. – 2018. – № 13. – С. 112–123.
36. Манулов К. М. Від благодійництва до соціальної роботи. – К.: Шлях, 2000. – 98 с.
37. Матвіїв М.Я. Маркетинг благодійних організацій [Текст] / М.Я. Матвіїв // Економіка і управління. – 2014. – № 1. – С. 90 – 96.
38. Мировой рейтинг благотворительности 2017 [Электронный ресурс]. – Charities Aid Foundation, 2017. – 46 с. – Режим доступа: <https://www.cafonline.org/about-us/publications/2017-publications/caf-world-giving-index-2017>
39. Настільна книга неприбуткових організацій /За ред. А. Ткачука. – К., Інститут громадянського суспільства, 2000. – 274с.
40. Пащенко Т. Г. Соціальна політика і благодійництво. — Л.: ЛОТОС, 2014. — 158 с.
41. Практика благодійної діяльності бізнес-компаній в Україні: сучасний досвід. За результатами дослідження / Пойда А. А., Семигіна Т. В. Програми втручання силами рівних: зарубіжний та український досвід [А. Гулевська-Черниш, Д. Непочатова, Л. Паливода, С. Шендеровський]. – К. : Салютіс, 2013. – 60 с.

42. Про стан розвитку громадянського суспільства в Україні: загальні тенденції, регіональні особливості: аналіт. доп. [Текст] – К.: НІСД, 2014. – 78 с.
43. Рамус Г. П. Благодійна діяльність у суспільстві. — Л.: МОНТ, 2016. — 128 с.
44. Римар І. А. Соціальна відповідальність в системі корпоративного управління / І. А. Римар // Вісник Хмельницького національного університету. – 2015. – Т. 1, № 2. – С. 65– 67.
45. Римар І. Соціально-відповідальне ведення бізнесу та репутація підприємства [Електронний ресурс] / І. Римар. – Режим доступу : http://www.confaiapv.at.ua/publ/konf_14_15_zhovtnja_2017_r/socialno_vidpovidalne_vedennja_biznesu_ta_reputacija_pidpriemstva/3-1-0-222.
46. Рябова С. Результативная ответственность [Електронний ресурс] / С. Рябова // Эксперт. Украинский деловой журнал. – 2018. – № 13 (299). – Режим доступу : <http://www.expert.ua/articles/48/0/8767/>.
47. Сильницький Ю. Благодійництво у правовому та податковому аспектах //Вісник податкової служби України. – 2015. – №12.
48. Сметанський М. А. Загальнолюдські цінності та благодійна діяльність у суспільстві. — К.: Вид-во КПУ, 1914. — 114 с.
49. Соціальна відповідальність українського бізнесу: результати опитування. – К., 2015. – 53 с.
50. Ткачов Д. С. Теоретичні засади формування соціальновідповідального бізнесу. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Tpdu/2010_1/doc/3/18.pdf.
51. Українці найбільше довіряють волонтерам – опитування [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukrinform.ua/ukr/news/ukraiintsi_naybilshe_doviryayut_volonteram__opituvannya_2006513
52. Фінансова звітність МБФ «Реформація»

53. Цивільний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст.356.
54. Шекова О.Л. Економіка і менеджмент некомерційних організацій / О.Л.Шекова. – М.:Лань, 2014. – 192 с.
55. Як працює венчурна філантропія? // Вісник благодійництва. – Рівне, 2018. – № 1 (2). – С. 4.
56. Якісне дослідження методів впровадження соціальної відповідальності бізнесу в Україні. – К., 2016. – 129 с.
57. Ballasy L. Marketing for the Recruitment of Mentors: A Workbook for Finding and Attracting Volunteers / L. Ballasy. – Portland: Northwest Regional Educational Laboratory, 2014. – 94 с.
58. Colombo J.D. The Marketing of Philanthropy and the Charitable Contributions Deduction / J.D. Colombo // U Illinois Law & Economics Research Paper. – 2016. – № 00 – 11. – С. 1 – 43.
59. Grunig J. E., Hunt T. Managing public relations. – New York : Holt, Rinehart & Winston, 1984.
60. Kelly K. S. Effective fund-raising management. – Mahwah, N. J.: Lawrence Erlbaum Associates, 1998.
61. Lautenschlager J. Promoting Volunteerism. Voluntary Action Directorate / J. Lautenschlager. – Ottawa: Multiculturalism and Citizenship, 1991. – 30 с.
62. Randle M.J. Not just any volunteers: segmenting the market to attract the high contributors / Randle M.J., Dolnicar S. // Journal of Nonprofit and Public Sector Marketing – 2018. – № 21 (3). – С. 271 – 282.
63. Stukas A. The social marketing of volunteerism: A functional approach / Stukas A., Snyder M., Clary E. // In C.P. Haugtvedt, P. Herr, & F. Kardes (Eds.), Handbook of consumer psychology. – Mahwah: Erlbaum. – 2018. – С. 959 – 979.
64. Stula S. Active Ageing in Europe – Senior Citizens and Volunteering / S. Stula // Expert Meeting on Innovative Policies for Senior Citizens and

Generations. – Berlin: Observatory for Sociopolitical Developments in Europe, 2017. – 96 c.

65. Warwick M. The Five Strategies for Fundraising Success : A Mission-Based Guide to Achieving Your Goals, Jossey Bass. – San Francisco, 2016.

66. Weinstein S. The Complete Guide to Fundraising Management. – New Jersey : John Wiley & Sons, 2015.

67. Yakimec V. N. Fandrajzing : uchebno-metodicheskoe posobie. – M., 2014.